

знавальних можливостей, сприяє розвитку в них умінь вести спостереження, уваги, продуктивного мислення, уваги, і є досить важливим у становленні його життєвої позиції.

Література

1. Бабанский Ю.К. Оптимизация процесса обучения (Общедидактический аспект). – М.: Педагогика, 1977. – 256 с.
2. Богопольский А.О. Індивідуалізувати навчальний процес // Рад. шк. – 1991. – № 7. – С. 75–77.
3. Бойко Е.И. Ещё раз об умениях и навыках // Вопросы психологи. – 1987. – № 1. – С. 133–139.
4. Вопросы развития самостоятельности в процессе воспитания и обучения / Сборник статей / Ред. коллегия: проф. Е.Я. Голант (отв. ред.) и др. – Л., 1965. – 303 с.
5. Громцева А.К. Руководство самообразованием школьников. – М.: Просвещение, 1983. – 143 с.

Грищенко Ю.В.

ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ВОКАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Розвиток професійної вокальної освіти в Україні – актуальна проблема сучасної вокальної педагогіки, вокального мистецтва та виконавства, яка постає через ті ускладнення, які виникають в процесі розв’язання теоретичних та практичних завдань реформування вищої професійної освіти. У пошуку актуальних шляхів розвитку професійної вокальної освіти в Україні стає важливим і необхідним екскурс в історію вітчизняної музичної педагогіки. Це дає змогу досягнути найцінніші теоретичні й практичні здобутки минулого.

Процес історичної змінності вокальних шкіл нерозривно пов’язаний з історичним розвитком музичної культури, мистецтва, з конкретними вимогами виконавської практики. З огляду на це особливого інтересу набуває період другої половини XIX – початку XX ст., коли під впливом прогресивних змін в суспільстві Російської імперії відбувається інтенсивний розви-

ток системи освіти, національної музичної культури. Всупереч перепонам, що чинив царський уряд (заборона друкування книг та текстів до музичних творів українською мовою, постановки українських вистав та опер), українська культура продовжувала активно розвиватись.

У другій половині XIX – на початку XX ст. центрами культурного розвитку в Східній Україні стають такі міста як Київ, Харків та Одеса. Саме тут розгортається концертне та театральне життя, створюються різноманітні товариства, відкриваються спеціальні музичні учбові заклади.

У другій половині XIX ст. активізується музично-театральне життя міст України, створюються певні умови для розвитку національного театру. Широкого розмаху набуває діяльність аматорських труп, які гастролювали по всій Україні, найчастіше з благодійною метою. Такі трупи виникали при хорових об'єднаннях та музичних товариствах. Серед акторів аматорських труп були музично обдаровані люди, чудові співаки та актори, які не рідко продовжували свою творчу діяльність на професійній сцені.

З 1876–1881 рр. царським урядом були заборонені українські вистави, які майже зовсім зникли з репертуару існуючих театрів. Ця заборона спричинила значне гальмування розвитку музично-театрального процесу.

Вирішальним чинником у розбудові українського національного театру було створення професійних драматичних труп, які очолювали корифеї української сцени: М.Кропивницький, М.Садовський, М.Старицький, П.Саксаганський. Визначною ознакою професійних труп було поєднання високої акторської майстерності з мистецтвом співу, що зумовило розвиток театру як музично-драматичного. Створені трупи не були постійними за складом та організаційними формами. Однак існувала плеяда видатних акторів та режисерів, які переходили від одного об'єднання до іншого і складали основний творчий контингент театру корифеїв, визначали його художній рівень. Серед них М.Заньковецька, М.К.Садовський (Тобілевич), П.Саксаганський (Тобілевич), М.К.Садовська-Барілотті та ін.

Слід відзначити, що театр корифеїв був активним пропагандистом творчості українських композиторів, виконуючи роль відсутнього на той час національного оперного театру. Можливості для цього створювала музична обдарованість, чудові вокальні дані багатьох артистів, наявність хорів та неве-

ликих оркестрів в цих трупах. Виступи українського театру мали великий успіх як на Україні так і в Росії. Багато солістів українських труп запрошувались до театрів Петербурга й Москви, їх добре знали за кордоном.

Визначним етапом у розвитку національного музично-театрального мистецтва було відкриття в Києві в 1907 році першого стаціонарного українського театру, який мав назву “Трупа українських артистів під орудою Миколи Садовського”. Свою творчу діяльність трупа розпочала в Полтаві, а згодом переїхала до Києва, де Садовський орендував для свого колективу приміщення Троїцького народного дому.

Діяльність трупи М.Садовського мала велике значення у ствердженні вітчизняного оперного мистецтва. На сцені театру крім драматичних та музично-драматичних вистав відбуваються постановки опер вітчизняних композиторів: М.Лисенка, Гулака-Артемівського, Д.Січинського та ін. Слід зазначити, що в репертуарі були також твори російських та зарубіжних композиторів в перекладі на українську мову (Б.Сметани, П.Масканьї, С.Монюшко та ін.).

Важливу роль у розвитку музичного мистецтва та музичної освіти відіграло відкриття в містах України відділень Російського музичного товариства (РМТ). Основною метою діяльності товариства була організація концертів для широкого кола слухачів, пропаганда творів російських композиторів, підвищення виконавського рівня. Саме з ініціативи РМТ в другій половині XIX ст. в Україні починають відкриватися театри Російської опери (Київ, Харків, Одеса).

Отже, розвиток культурного та мистецького життя на Україні в кінці XIX – на початку XX ст. зумовив потребу у створенні цілісної системи музичної освіти, вимагав підготовки високопрофесійних музичних кадрів.

У другій половині XIX ст. завдяки діяльності різноманітних просвітницьких та музичних товариств, підготовка професійних музикантів в спеціальних школах перестає бути епізодичним явищем. Велика роль у розвитку професійної музичної освіти на Україні належала відділенням РМТ. Завдяки їх діяльності відкриваються музичні школи, які в подальшому виховали чимало чудових виконавців, музикантів, педагогів. Велика увага також приділялась підготовці професійних музикантів та оперних співаків

для потреб РМТ, що привело до відкриття класів оперної підготовки, сольного та хорового співу.

Програми музичних шкіл, організованих РМТ, були вироблені на основі програм музичних училищ Петербурга і Москви. В уставах вказувалось на те, що вони мають на меті виховання виконавців на музичних інструментах, співаків, вчителів музики та диригентів. Навчатися в цих музичних закладах мали право всі прошарки суспільства, але за статутом музичних училищ, учні мали вносити певну плату за навчання. Зрозуміло, що вчитися мали можливість більш заможні.

Так, у січні 1868 року при Київському відділенні РМТ була заснована музична школа. При ній під керівництвом М.Губерта з 1874 року діяли безкоштовні елементарні класи хорового співу. Вже з перших днів їх відкриття бажаючих навчатись було дуже багато – понад 250 осіб обох статей. Це свідчило про велику зацікавленість молоді вокальним мистецтвом.

З 1883 року музична школа реорганізовується в музичне училище. В цей період значно змінюється викладацький склад, який поповнюють висококваліфіковані музиканти та педагоги. На вокальному відділенні починають працювати В.Брагін, К.Еверарді, А.Пименова, М.Алексеева-Юневич та ін.

Аналогічно відбувається становлення професійної музичної освіти в Харкові. Тут при відділенні РМТ в 1871 році відкривається музична школа, яка з 1883 року стає музичним училищем. Цей музичний заклад мав велику популярність як в Харкові так і за межами міста. При школі з 1874 року починає працювати клас оперної підготовки, який вів відомий співак М.Тихонов. Клас сольного співу вела чудова співачка К.Прохорова-Мауреллі. Під керівництвом В.Бірюкова відкривається вечірні класи хорового співу, які певною мірою сприяли активізації розвитку хорового мистецтва Харкова.

Не менш інтенсивно ніж в Києві та Харкові відбувається розвиток освітніх процесів в Одесі. Тут у 1886 році при Одеському відділенні РМТ відкриваються музичні класи, де починають працювати найкращі одеські музиканти. Навчання в музичних класах проводилось за програмою Київського музичного училища, а з 1889 року – Петербургської консерваторії.

Поліпшенню викладання та навчального процесу, а також активізації концертної діяльності сприяв прихід до музичних класів видатного російського піа-

ніста, диригента, музичного діяча Д.Д.Климова. Його було запрошено на посаду директора та інспектора школи. Діяльність музичних класів починає все помітніше впливати на розвиток музичного життя міста. У пресі з'являються схвальні відгуки про високий рівень учнівських вечорів та концертів.

Наприкінці 80-х років XIX ст. Одеське відділення РМТ піднімає питання про перетворення музичних класів в музичне училище. Його відкриття відбулося в 1897 році, що значно вплинуло на художній та виконавський рівень музичного життя Одеси.

Крім зазначених музичних закладів на Україні музичну освіту надавали також приватні навчальні заклади, серед яких найбільш поширеними були класи, школи та курси.

Не великими за кількісним складом учнями є музичні класи, де головним чином освіту отримували діти, але іноді навчались і дорослі.

Найбільш різноманітними за направленнями були курси: музичні, музично-драматичні, оперно-драматичні тощо. Тут навчалися в основному дорослі і студенти, які хотіли отримати загальну музичну освіту.

Серед приватних музичних шкіл Києва найбільш відомими були: вокально-інструментальна школа К.Ф. фон Фейста (1881 рік), школа співу О.Потьомкіної (1889 рік), музична школа талановитого музиканта-педагога М.А.Тутковського (1893 рік), музична школа С.М.Блюменфельда (1893 рік) та ін.

Аналогічні приватні установи були відкриті і в інших містах України. У Харкові здобула визнання спеціальна музична школа А.Беншема, в Одесі музичні курси Лаглера, Ресселя, Шмігта, курси співу оперних артистів Супруненка, музична школа П.Столярського.

Програми деяких приватних учбових закладів відповідали програмам консерваторій, після закінчення слухачам видавались атестати.

У розвитку національного вокального мистецтва значну роль відіграла Музично-драматична школа М.Лисенка, яка була відкрита у 1904 році. Школа надавала вищу професійну освіту в галузі музично-театрального мистецтва, її програми відповідали за своїм рівнем консерваторським вимогам. Предмети, що викладали в школі, поділялись на спеціальні та допоміжні. До спеціальних належали: гра на різних музичних інструментах, сольний спів, теорія музики і композиції, диригування, сценічна гра, декламація. До інших – музично-теоретичні дисципліни, оперний клас,

міміка, хоровий спів, камерний ансамбль тощо. Серед викладачів школи були видатні діячі української культури: Лисенко, (ф-но); Мишуга, Муравйова, Зотова (спів); Старицька (драма); Любомирський (теорія) та ін.

Отже, піднесення мистецької освіти в навчальних закладах другої половини XIX ст. зумовило розмежування музичної освіти на спеціальну і загальну, в наслідок чого відкриваються музичні училища, численні музичні школи, класи та курси. Загальний культурний, мистецький та освітній розвиток суспільства стимулював відкриття вищих музичних закладів – консерваторій в Києві, Харкові та Одесі.

Аналіз історичної еволюції професійної вокальної освіти в Україні в другій половині XIX – на початку XX ст. дає змогу розкрити актуальні для сьогодення національні тенденції музичної освіти, які в зазначений період постійно збагачувались та вдосконалювались. Звернення до історії є конче важливим в період відродження національних культурних цінностей, адже відбувається творчий синтез досягнень сучасної педагогіки та історико-педагогічного досвіду минулого, що дає можливість здійснити обґрунтоване прогнозування розвитку музичної освіти, зокрема вокальної.

Література

1. Гнидь Б.П. Історія вокального мистецтва. – К.: НМАУ, 1997. – 320 с.
2. Гордійчук М.М. Становлення українського музичного театру і критика. – К.: Муз. Укр., 1991. – 157 с.
3. Історія Української культури / Заг. ред. І.Крип'якевича. – Л.: Либідь, 1994. – 656 с.
4. Розенберг Р. Музична Одеса. – Одеса, 1995. – 160 с.
5. Цвігун О.А. Розвиток музичної освіти в навчальних закладах Києва (друга пол. XIX – початок XX ст.). – К., 2000. – 178 с.

Єфименко М.П.

Запорізький державний університет

СЕМІНАР У СИСТЕМІ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Семінар – це така організація навчання, яка формує стійкий інтерес до предмета, що вивчається, вчить аналізувати й узагальнювати матеріал, ар-